

מגיד ורחמים

ניסן

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 114 ■ ניסן תשס"ט

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

הננו מתכוננים לגאולת העתיד, לגאולה אשר על דגלה חקוק אומר סלה: "כי לא בחפזון תצאו".

מאמרי הראי"ה א, עמ' 165

ממבט כלל עולמי המאפיין את הגאולה האחרונה, נקודת מבט זו מקיפה גם את הרשעים ופחותי הערך שבתוך עם ישראל. אמנם מהלך זה גרם לקשיים בשנות הנדודים במדבר, אבל משה עשה זאת כדי לקבוע את הייעוד העתידי.

"מצד עצמו שורש הוא רק לתלמידי חכמים, וכל תלמיד חכם הוא ניצוץ ממשה" (שם). מדרגתו האישית של משה היא התורה, ולכן הקישור אל משה האיש שייך רק לתלמידי חכמים. הרב ממשיך וכותב שישנם תלמידי חכמים שיש בהם את הניצוץ הכפול, גם חיבור אל מדרגתו האישית של משה, היינו אל תלמידי החכמים שבדור, וגם חיבור אל כלל ישראל על כל מדרגותיו, **"ואינם זורקים מתוך דאגתם גם את הרשעים היותר קיצוניים, שהם מצפים לתיקונם"** (שם). **"לפעמים שני ניצוצות הללו מאירים בבת אחת, ולפעמים אחד נעלם ואחד נגלה. כשהניצוץ העצמי נגלה, אז מתגברת היא האהבה לתלמידי חכמים, וכשניצוץ השני של טובת העין נגלה, מתגברת האהבה הכללית של עוזו החסדים"** (שם).

שתי המדרגות האלו הם חיבור של דין וחסד. החיבור לתורה מצד עצמה הוא בבחינת הדין, שכן התורה ניתנה בדין, **"כפה עליהם הר כגיגית"** (שבת פח), ואילו טובת העין היא מדרגת החסד. דור הגאולה זקוק לתלמידי חכמים האוחזים בשני הכוחות גם יחד. כוחות היונקים מכחו של משה מצד עצמו ותורתו, וגם מהכוחות המחוברים לצד המשיחי של משה.

"האומה שהאוניברסליות הגמורה טמונה בעומק נשמתה... היא דורשת לעולם מעשים החוקקים יפה את טפוסה בקרבה פנימה, ועליהם חלים בשפע המון אידיאלים נאצלים אוניברסליים" (אורות, עמ' קנב). עם ישראל הוא עם המחובר בשורשו לכלל העמים, אבל כדי שהאידיאלים הגדולים יוכלו להתגלות יש צורך בבסיס של מעשים אשר יגלו את האופי הלאומי המיוחד שלנו. באמצעותה של תורת משה הגיעו מעשים אלו אלינו, ומשה עצמו העביר לנו את הרעיונות האוניברסליים שהם ייעודנו כלפי העולם. עלינו לעסוק בשני התחומים במקביל, כי **"התכונה האוניברסלית ממלאת לעולם את לב עדיני הרוח שבבני האדם, על כן ירגישו מחנק אם יסגירו אותם ברוחם רק בתוך חוג לאומם"** (שם).

יציאת מצרים קדמה למתן תורה והיא הגאולה הראשונה שבתוכה טמונים היסודות של הגאולה האחרונה שהיא כולה חסד - חסד ה' לישראל, וחסדו של משה כלפי עם ישראל ואפילו כלפי ה"ערב רב" שבתוכו. זו היא קריאת הכוון לדורנו דור הגאולה.

הרב בניו ברונר, צפת ת"ו
bnayahu10@gmail.com

הרב מבדיל בין גאולה ראשונה לגאולת העתיד. הגאולה הראשונה, גאולת מצרים, הייתה בחפזון; חפזון השכינה, חפזון ישראל וחפזון מצרים, הכל נעשה בה במהירות. עם של עבדים שכמעט איבד את זהותו קם לתחיה, היה זה פלא שהעולם לא חזה דוגמתו. נס זה נעשה מתוך מטרה להבדיל בין עם ישראל לעמים, עם ישראל הולך ומתקרב לשכינה, ואילו העמים האחרים שקועים באפילה החומרית.

לעומת גאולת מצרים - הגאולה האחרונה היא איטית, מטררת אינה בריחה מאומות העולם, במהלך הדורות השפענו רבות על העולם למרות שהצרו לנו, וכעת עומדות בפנינו: **"שתי מגמות אדירות, המגמה האחת לגמור את המפעל של אורנו הנפלא במלוא התבל, להציג אותה האורה בצורתה היסודית הטהורה"** (שם) עלינו לסייע לעמי העולם להתנקות מזוהמת האלילות שדבקה בהם במהלך הדורות. **"ההמגמה השנית, להסיר מאיתנו בעצמנו את כל אותם הנטיות הזרות, אשר עלו בנו מתוך ההתערבות בין הגויים בכל משך הזמן הארוך של הגלות ותוצאותיה"** (שם). עם ישראל גם הוא צריך לנקות את עצמו מהנטיות הזרות שדבקו בו במשך שנות הגלות הארוכה. דווקא הגאולה האיטית - **"לא בחפזון"** - נחוצה לנו על מנת שנוכל לשאוב כוחות מהמעייין הגדול של גאולת מצרים.

ימי הפסח בדורנו הם הימים המתאימים ביותר להתבונן אל העתיד ומאיידך לשאוב כוחות מן העבר. ההתבוננות היא על מהותנו ותפקידנו כלפי אומות העולם. **"משיח יפרש תורת משה, בזה שיתגלה החזון בעולם איך יונקים כל העמים והמפלגות האנושיות את לשד חייהם הרוחניים מהמקור היסודי האחד"** (שמונה קבצים א, קעז). המשיח העומד במרכז הגאולה האחרונה תפקידו להראות לעולם כולו כיצד כל עולמם הרוחני יונק ממקור אחד - מתורת משה, שניתנה לעם ישראל. בפועל עם ישראל בהנהגתו של הגאון יצטרך לגלות סוד זה לכל העמים. גילוי זה לא יטשטש את הייחוד של כל עם: **"ומכל מקום יתאים התוכן לרוח כל אומה ואומה על פי תולדותיה, וכל ענייניה המיוחדים... ומכל מקום הכל יהיה מתאגד ויונק ממקור אחד"** (שם). משה המנהיג שהוציא את ישראל ממצרים, טבע את היסודות לגאולה האחרונה. היסודות טמונים בתורה בצורה נסתרת, ומצויים גם בעצם העובדה שמשה הסכים ביציאת מצרים שגם גויים יצטרפו לעם היוצא ממצרים: **"משה יש לו שתי בחינות, מצד עצמו, ומצד טובת עין שלו. הצד המשיחי של משה זאת היא מדת טובת עין שלו, שבשבילה הכניס את הערב רב אל תוך האומה, ומצדה מסתעפות ממנו כל הנשמות כולן, גם של פחותי ערך, וכל הדורות כולם, עם כל ירידותיהם"** (שמונה קבצים א, קטו). הסכמתו של משה שהערב רב יצאו מצרים הייתה

נקודות למחשבה ודיון

- מה ההבדל המהותי בין הגאולה הראשונה לאחרונה:
- מהן שתי התכונות המאפיינות את משה רבנו:
- מהו ההיבט היחודי בפרשת ה"ערב רב" של מרן הרב זצ"ל:

אקטואליה, נוסטלגיה או ציפייה

מרן הרב בשעת אפיית מצה שמורה בביקורו בארה"ב, תרפ"ד

דבר עצמי כלל, כי עדיין על ישראל המעלה הזאת שהם בני חורין בעצם, עם שעבוד במקרה... (שם). המהר"ל מבחין בין המהות לבין התופעות המקריות. ביציאת מצרים הוגדרה מהותנו - מהות של בני חורין. מהות זו נקבעה בנפשנו, ומאז ועד עתה יש לנו תודעה פנימית של בני חורין, שכל הגלויות לא יכלו לעקור. מכוח אותה חירות פנימית, החזקנו מעמד בגלות הארוכה, לא התייאשנו, לא ויתרנו, לא נשברנו, אלא ייחלנו לגאולה, לקיבוץ גלויות, לבני ירושלים ולצמח דוד. ועל כן הצלחנו לשרוד אלפי שנות גלות, לחלוף על פניהן ולשוב לציון. מהות זו גם נחרתה בדפי ההיסטוריה, של עם ישראל. ביציאת מצרים, הקב"ה הקנה לעם ישראל את "הטוב בעצם" עד שהיו ראויים להיות בני חורין מצד עצם מעלתם. ההנהגה האלוהית את ההיסטוריה, העניקה לנו ביציאת מצרים את החירות הלאומית וסופה להוביל אותנו אליה. אמור מעתה כי הגלויות הן "מקרה", משברים חולפים, נפילות זמניות. דינה של הגלות הוא ככל מקרה - סופה לחלוף ולעבור. כדרך שכותב המהר"ל בפרק הראשון של ספרו "נצח ישראל": "הגלות בעצמה היא ראייה והוכחה ברורה על הגאולה". מדוע? מכיון שהגלות היא חריגה מהסדר הראוי - עם ישראל עצמאי בארצו - וכל חריגה מהסדר לא תתמיד, מפני שהטבע לא משתנה. ומתי כל זה נקבע? מתי נקבע ה"טבע" הזה? ביציאת מצרים; לכן, גאולת מצרים איננה עבר נוסטלגי, שנמחק על ידי יציאתנו לגלות אלא הווה חי ופועל, שדוחף אותנו אל הגאולה, אל החירות הרוחנית והלאומית המלאה. בעת שאנו מסבים לשולחן הסדר ועוסקים ביציאת מצרים, איננו משתתפים בזיכרון אירוע מהעבר הרחוק שתהפכות היסטוריות רוקנו אותו מכל תוכן, אלא מצויים אנו בתוכו של אירוע אקטואלי הממשיך להשפיע עלינו, על נפשנו ועל ההיסטוריה שלנו העכשווית.

של ה"יש מקשים" אין המהר"ל מגלה לנו, אך סביר להניח שקושיה זו מבטאת רחשי לב של רבים בתקופת הגלות המרה. כדי לצאת מן המבוך הזה, הוצעו כמה "דרכי מילוט", ביניהם: הפניית המבט מן העבר אל העתיד. שכן אם העבר חלף, הרי ניתן להתמקד בעתיד ולהפנות את המבט אל הציפייה, אל לשון חתימת הסדר "לשנה הבאה בירושלים הבנויה". ליל הסדר הופך, אם כן, ללילה של כמיהה לחירות, לעתיד טוב יותר. ומאחר שמושג החירות כולל בתוכו מרכיבים שונים שטרם הושגו, מצאו רבים, גם בימינו, משמעות אקטואלית לליל הסדר - בכמיהה לחירות מלאה; רוחנית, נפשית, מדינית, סוציולוגית, פסיכולוגית, בתפילה לפדיון שבויים (חיילי צה"ל ויהודים בארצות ערב), ועוד ועוד. אחרים, הוסיפו לליל הסדר משמעויות אוניברסאליות, כגון: גאולת האנושות מכל שעבוד, הפסקת כל סוג של דיכוי והחזרת כל הזכויות שנשללו. הדגש עבר מ"חופש מ..." ל"חופש אל...". ומונחים שפיתח הפסיכולוג אריך פרום. למרות כל האמור, עלינו לשאול את עצמנו האם באמת עיקרו של ליל הסדר הוא בכמיהה אל העתיד: האין המשמעות הפשוטה והבסיסית של פסח בהודיה לה' על ניסי העבר? האין בהטיית המשקל מהעבר אל העתיד ביחס למשמעותו של החג סילוף משמעותו המקורית? הרי עיקרה של ההגדה עוסקת בעבר, "מתחיל בגנות ומסיים בשבח". גם הגנות וגם השבח מתייחסים לעבר! אם עיקרו של החג הוא העבר, שוב צצה ועולה שאלת המהר"ל: "מה הועילה לנו היציאה ממצרים, הרי אנו משועבדים בשאר מלכויות, מאי שנא [=] מה ההבדל מלכות מצרים משאר מלכויות?!" על כך משיב המהר"ל: "ודברי הבאי הם [=] דברי הבל הם. כי כאשר יצאו ישראל ממצרים קיבלו את הטוב בעצם עד שהיו ראויים להיות בני חורין מצד עצם מעלתם. ודברי מקרי לא יבטל

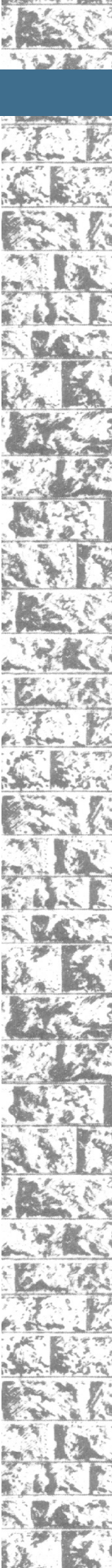
"ההסבה" סביב שולחן הסדר בליל פסח, מה מבקשת היא להביע: לכאורה, התשובה פשוטה: יש בה זיכרון העבר והכרת תודה לה' על הנסים שקרו בעבר. אך תשובה זו אינה מיישבת את הדעת, מפני שלא לכל "דבר" שהיה בעבר, יש ערך נצחי המחייב את זכירתו. את העבר חשוב לזכור רק כאשר הוא משמעותי בהווה, כל עוד הוא אקטואלי. "זיכרון" לעבר שאיבד את משמעותו האקטואלית, הוא נוסטלגיה בלבד. לאור הנחה זאת, עלינו לבחון את מהות יציאת מצרים עבורנו - האם משמעותה אקטואלית או שמה היא עבר שחלף והלך לו? "יציאת מצרים" פתחה לפני אלפי שנים בפני עם ישראל את השער אל החירות, אבל אחריה באו תהפוכות רבות על בני עמנו אשר שללו אותה לכאורה, מאיתנו. אחרי שיצאנו ממצרים ונכנסנו לארץ ישראל, גלינו פעמיים מארצנו. תולדותינו מורכבות מגאולה וגלות הבאות לסירוגין: שעבוד מצרים - גאולת מצרים; גלות בבל - שיבת ציון בימי עזרא ונחמיה; גלות רומי - ושיבת ציון הנוכחית. לכאורה, כל ההישגים של יציאת מצרים, נמחקו עם התרחשותן של הגלויות. במיוחד נכון הדבר בעניינה של הגלות האחרונה שארכה כאלפיים שנה. תובנה זו הכבידה על קיום ליל הסדר במיוחד בשעות קשות בהיסטוריה היהודית. שהרי ליהודים אשר סבלו והתענו בגלות, ולא היו בני חורין, היה קשה להרגיש את המשמעות האקטואלית של יציאת מצרים. עבורם, התחלפה גלות מצרים בגולה אחרת - גולת ספרד או גולת גרמניה, על כן הם שאלו את עצמם מה הטעם להסב בליל הסדר ולהודות לה' על יציאת מצרים, אם עתה חזרנו להשתעבד שעבוד קשה: הד לתהיות אלו מצאנו בכתבי המהר"ל: "יש מקשים מה הועילה לנו היציאה ממצרים, הרי אנו משועבדים בשאר מלכויות, מאי שנא [=] מה ההבדל מלכות מצרים משאר מלכויות?!" (גבורות ה', פרק ס"א 61). את אהותם

"עם עולם - הנצח הוא גורלו, וגם עברו קיים לנצח"

"נצח ישראל לא ישקר" - האמת הוא הנצח, אין תמורה באמת ואין עבר בנצח, ועם עולם אשר נטעו יוצרו כולו זרע-אמת, הנצח הוא גורלו וגם עברו קיים לנצח, - - - ועתיד הוא לא רק להחיות את עצמו לעולמים, אלא גם ליתן חי עולם לאנושיות כולה. כח-חיים-אדירים זה הוצק ביסוד העם, באותה השעה הנצחית הגדולה, בשעה שנתגלה על אבותינו מלך-מלכי-המלכים הקב"ה וגאלם. שעת הגאולה בלבת אשה העליונה, היא שהעמידה את העם בצביונו הנצחי, היא שרוממה אותנו מעל לכל השינויים והתמורות. שומרים אנו את חוקת החג הקדוש, חג המצות, לדורותינו. רשמי הגאולה של שעת הנצח חוזרים ומופיעים עלינו במלוא זהרם בליל התקדש חג, וממשיכים הם את זיוום בכל משך ימי החג הגדול הקדוש, חג חרות עולמים אשר לעם עולמים.

וידעו נא כל אלה אשר לבם ערל, וישמעו נא כל אלה אשר אזנם אטומה, כי משמרת-המצות יונקת היא את חילה לדורות, מאותה המשמרת של שעת הנצח, של הופעת הגאולה. בכח נצחי זה, לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ ובכח זה גם בצקם של בנינו לא יחמיץ לעולמים.

"היסוד", י"א בניסן, תרצ"ג

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

ר"ח ניסן תרפ"ט 1929

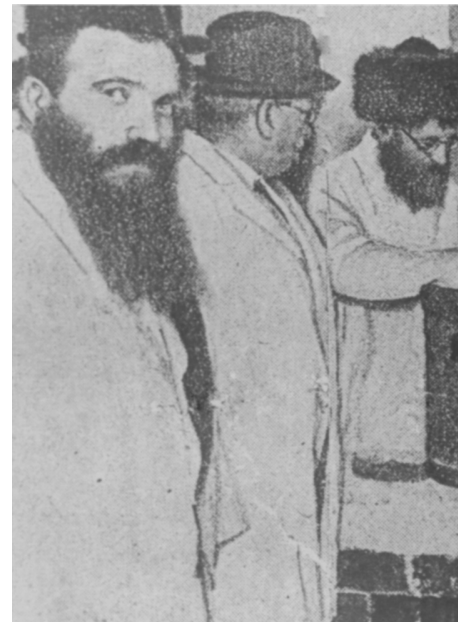
הונחה אבן פנה לשכונת "קרית שמואל" בירושלים.

– בריח ניסן הונחה אבן פנה לבנין שכונת קרית שמואל הנבנית ע"י אוצר החסד קרן שמואל.

ראשון לנאמרים היה ראש הרבנים לאוי מרן הראי"ה בהגן קוק שליט"א שנשא נאום נלהב על בנין ירושלים בידי היהדות החרדית שהיא היסוד לכל הבנין החדש של הישוב החדש. נאמו עוד הרב י. מ. חרל"פ, הרב י. מ. סקצ'נסקי, הרב מינצברג ואחרים.

ארמת השכינה נמצאה בקרבת שכונת החביה ושערי חסד. השכינה תקרא בשם קרית שמואל ע"ש הגאון ר' שמואל סלנט וצ"ל. בתוך השכינה יבט מספר בתים בעזרת הלוואה בלי רבית מאת מר ישראל רוקח מניו-יורק.

ג' ניסן תרפ"ט

הונחה אבן פנה לבנין שכונת "עץ חיים" בפאתי ירושלים.

– בני ניסן הונחה אבן פנה לבנין שכונת עץ חיים. הבתים נבנים מכספי יריבים, והבנותם היה מיקדשת להחזקה היתר וישיבת עץ חיים. גם הענין זו היתה ברוב אלא שבאמצע הופרעה השמחה במקצת בשל כריזת האונייה שהביאה את הנאמרים בעברית והתצפית פנים כלפי ראש הרבנים לא"י ארמת שכונה זו נמצאת ברחוב יפו מול מיטב הוקנים המאוחד בדרך לקרית משה.

לי ניסן תרפ"ט באספה המשותפת של הוועד הלאומי והרבנים הראשיים הוחלט לערוך תזכיר לממשלה בנושא הכותל המערבי.

– הערבים בשלהם. עבודתם להצר את צעדנו ע"י הכותל הסריבי לא פסקה. כרוזיו של ראש המועצה המושלמית הועילו והמושלמים ההל' לנרד לבדק הבית והתחילו בחנינת בנין בסביבת הכותל והממשלה כאילו מעלימה עין, ונרדך אחר נרדך הולך תתספ. בימים שמישל ירושלים אינו בביתו ואחר אין מי שיתן סקידה להפסיק את הבנין או יש אשר גם בלילות יוסיפו ודבכים אחרים.

נוסף לעבודת הבנין נמשכות ההפרצות לתפלת היהודים ע"י הכותל המערבי ע"י השלכת אבנים יריב, השבוע התגפלו נעלמים על השמש שעליד הכותל, הבו אותו מכות אכזריות ואמרו לרצחו נפש ושוב לא נחפסי המתנפלים. סגן המושל בקר את החילה בביתו והביע את צערנו...

ישראל אין לראות כבנויים מפרקים- פרקים, פרקי גאולה ופרקי גלות המנטרלים זה את זה, אלא כהתליך רציף עם עליות ומורדות. ראשיתו של התהליך ביציאת מצרים, סיומו - בגאולת העתיד. "הגאולה נמשכת היא והולכת. גאולת מצרים וגאולת העתיד השלמה היא פעולה אחת שאינה פוסקת, פעולת היד החזקה והזרוע הנטויה, אשר החלה במצרים והיא פועלת את פעולתה בכל המסיבות" (אורות, עמ' מד). "זרוע נטויה", המתאר את המעורבות האלוקית ביציאת מצרים, מפרש הרב (בספרו עולת ראייה) כדחיפה אלוקית מתמשכת לקידום הגאולה שהחלה ביציאת מצרים. הזרוע האלוקית נטויה על פני כל הדורות, על פני כל ההיסטוריה הישראלית, להוביל את הגאולה - שניצניה הראשונים החלו להופיע ביציאת מצרים - אל יעדה הסופי. הזרוע האלוקית דוחפת את גאולת מצרים להגיע לקו הגמר שלה: גאולת העתיד. בניגוד לתפיסה הרואה בגאולת העתיד יחידה עצמאית, שמתחילה בסוף הגלות האחרונה, רואה הרב את כל ההיסטוריה של עם ישראל כהתליך רציף אחד שיש בו עליות וירידות, ולא שרשרת שברים. אל העלייה האחרונה נגיע מכוח העלייה הראשונה, הממשיכה לפעול עלינו. "אנכי ה' אלוך המעלך מארץ מצרים" - "המעלך" בלשון הווה. "העלייה ממצרים לא נפסקה... ועל כן היא תמיד פועלת, פועלת עליה, על כל הנשמות השייכות לה, ואין גבול לעלייה, ואין קץ לרוממותה שאיפה". (עולת ראייה חלק א, עמ' רכ).

לסיכומו של ענין, חג הפסח איננו חג העבר, אין בו התרפקות נוסטלגית אל ימים שחלפו להם ואינם, אלא זהו חג ההווה, העולה אל העתיד. חג העלייה המתמדת שלנו, "ואין גבול לעלייה ואין קץ לרוממות".

הרב אלישע אבינר
ישיבת "ברכת משה"
מעלה אדומים ת"ו

הרב משה אביגדור עמיאל זצ"ל

פורוויז'ובה, פלך גרודנה, י"ב בניסן תרמ"ב (1882) - תל-אביב, י"ד בניסן תש"ה (1945)

היה גם גדול באגדה, והפליא בדרשותיו, בהן עסק במיגוון השאלות שניסרו בחלל עולמה של היהדות. דרשותיו כונסו בשני ספרים: "דרשות אל עמי" ו"הגינות אל עמי". הירבה לכתוב גם על משנתה של הציונות הדתית, וגיבש שיטה שלמה על מהות היהדות והציונות הדתית. במרכז שיטתו עומד הרעיון של שלימות היהדות, והיותה חטיבה אחת שאינה ניתנת להפרדה - רעיון שהשליך על התנגדותו התקיפה לדוגלים בלאומיות ללא דת, לרפורמים ולמתבוללים למיניהם.

מחשובי הרבנים והוגי הדעות של הציונות הדתית. למד בישיבות טלז, בריסק ווילנא, והוסמך לרבנות על ידי הרבנים הגאונים: ר' שלמה הכהן מוילנא, ר' חיים מבריסק, ר' מאיר שמחה, בעל אור שמח, ר' יוסף רוזין (הרוגאצ'ווער) מדווינסק, ועוד. ר' שלמה הכהן, שהסמיכו להוראה בגיל שמונה עשרה, כתב עליו: "ולא ראיתי עוד אברך רך בשנים אשר יהיה מצוין וגדול בתורה כמוהו". היה בקיא עצום בכל מרחבי התורה, והגה גם בספרי מחשבה, קבלה וחסידות.

בתפיסתו את ענינה של האומה, הלך בשיטת מרן הרב, "שאינן אדם מישראל יכול לפרוק את עצמו מנשמת העם, החופפת על כל אחד מישראל. אפילו אם הוציא עצמו מן הכלל, ואפילו אם חלק מן העם נשבר, נשמת האומה בכללותה קיימת" (מתוך הספדו של סבי, הרב יהושע קניאל זצ"ל).

שימש ברבנות בערים שווינציאן וגריובה, ולאחר מלחמת העולם הראשונה, בעקבות הופעותיו המרשימות בוועידות "המזרחי" בהולנד ובבלגיה, נבחר לכהן כרבה של אנטוורפן. במשך חמש עשרה שנות כהונתו באנטוורפן, אירגן את הקהילה היהודית, ופעל רבות להקמתם של מוסדות חינוך, צדקה וחסד באנטוורפן ובבלגיה בכלל. במשך כל אותן שנים היה פעיל גם בתנועת "המזרחי", וייצג אותה בקונגרסים הציוניים.

את ספריו נהג הרב עמיאל לשלוח לרב קוק, שהשיב לו בדברי תודה. בראש ספרו "דרכי משה" (מהדורת תשנ"ט) נדפסו שתי אגרותיו של מרן הרב אל הרב עמיאל. באגרתו מיום י"ט בטבת תרפ"ה, כותב הרב "לכבוד ידידי וחביבי איש כלבבי", כי "מאז החל להפיץ אורו על פני תבל, נחשבת אצלי (הופעתו של ספר מספרי כתר"ה) לאחד המאורעות החשובים בחיי רוחנו, וכן הנם דבריו האגדיים, וכן הנם דבריו בהלכה" (ראה גם אגרות הרב שהתפרסמו באגרות ראי"ה, ח"ד, א' רב; אוצרות הראי"ה, ח"ב תשמ"ח 1135).

בשנת תרצ"ג ביקר הרב בארץ ישראל, ונפגש לראשונה עם מרן הראי"ה קוק זצ"ל. סיפרו אז, כי כשהודיעו על ביקורו של הרב עמיאל, אמר מרן הרב, כי אף על פי שלא הכיר עד אז את הרב עמיאל פנים אל פנים, אבל לפי ספריו ופעולותיו מרגיש הוא קירבה נפשית ורוחנית כה עמוקה עמו, עד שלא יוכל לקבל את פניו אלא כשהוא לבוש בבגדי שבת, כמנהגו בקבלת פני אורת, שהוא רב חשוב יוצא מן הכלל.

בהספד שנשא על מרן הרב קוק במלאת שתיים להסתלקותו, ראה בו הרב עמיאל אחד מיחידי סגולה שבכל דור ודור, "הגבוהים משכמם ומעלה מכל העם, שבחיהם לפעמים אין אנו מרגישים למדי את כל גודל האור שבהם, את כל הזיו והנוגה שבנשמתם, ודוקא במיתתם אנו מרגישים מה שהיו לנו בחייהם. ועל זה אמרו חז"ל: 'גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם'... במשך עשרות בשנים היה הוא ורק הוא הנקודה המרכזית שבדור... הוא היה רך כקנה, אבל לפעמים גם קשה כאז. איש שלום מאין דוגמתו, אבל גם איש מלחמה לעת הצורך, ולשם הצלת נפש אחת מישראל הראה גבורה עליונה בירושלים [=רמז למאבקו של הרב קוק למען הצלתו של אברהם סטבסקי שעמד לדין על רצח ארלוזורוב... אז היה ענין של הצלת נפש אחת מישראל. ועתה... יש ענין של הצלת נפש האומה כולה. כי ארץ ישראל היא לא רק ארץ לישראל, אלא חלק מנשמת האומה, ואת הנשמה הזאת רוצים כעת לגזור לגזרים... חסרים אנו את הכהן הגדול נושא מצנפת הקודש, שעליה אמרו חז"ל: 'הסר המצנפת והרם העטרה - בזמן שמצנפת בראש כהן גדול, עטרה בראש כל אדם, אין מצנפת בראש כהן גדול, אין עטרה בראש כל אדם'... יהי נא זכרו לנו לא רק לאבל על העדרו, אלא גם למקור כת, אומץ ואמונה למלחמה בעד הצלת נשמת האומה, בעד הצלת הנפש האחת של כלל ישראל". דברים אלה, שבהם חתם הרב עמיאל את הספדו על הרב קוק, יפים כיום, וביתר שאת, במלחמה הנוכחית בעד הצלת נשמת האומה ובעד הצלת ארץ ישראל.

בשנת תרצ"ו, נבחר לרבה הראשי של תל-אביב, כשנה לאחר הסתלקותו של קודמו בתפקיד, הרב שלמה הכהן אהרונסון. מעבר לפעילותו ברבנות לחיזוק חומות הדת בעיר, פעל רבות למען חיזוק החינוך הדתי-תורני. במסגרת זו, הקים את ישיבת "הישוב החדש" בתל-אביב, בה ביקש לראות ראשיתה של מהפיכה בחינוכו התורני של הדור הצעיר בארץ, והרביץ שיעורי תורה לציבור הרחב ולנוער. כמו כן יזם את מספר "כינוס סופרים", שאמור היה להיות מעין המשך למפעוליו הספרותיים הגדול של ר' בצלאל אשכנזי, הישיבה מקובצת" על התלמוד. במסגרת זו, יצא לאור ספרו של ר' יהודה גרשוני, מתלמידי הרב זצ"ל: "שיטה מקובצת על מסכת פסחים". לצד פעילותו הרבנית, הציבורית והחינוכית, היה הרב עמיאל גם סופר פורה ומקורי, שהטביע חותמו בספרות ההלכה, ההגות והמחשבה הדתית, מחשבת הציונות הדתית, המוסר היהודי ועוד. היקף כתיבתו, במאמרים ובספרים הרבים שפירסם, מעורר השתאות. יצירתו ההלכתית-הגותית ממוזגת בין עולם הלמדנות הליטאי שבו צמח, ובין עולם הפילוסופיה. התנגד בחריפות לתנועת הרפורמית ולמתקנים למיניהם, דבר אשר בא לביטוי בכתביו. חיבורו הראשון, "דרכי משה" (שני חלקים), עוסק בענייני קודשים ודרכי הקניינים. יצירתו החשובה ביותר, על-פי עדותו, הוא ספרו "המידות לחקר ההלכה". בכתביתו החל עוד בהיותו צעיר לימים, כתלמיד ישיבת טלז, בה הושפע רבות מהלמדנות המעמיקה של רבותיו, ראשי הישיבה, ר' אליעזר גורדון, ר' יוסף ליב בלוך ור' שמעון שקאפ. בהסבירו את דרכו השיטתית בחקר ההלכה - דרך המבוססת על ההיגיון - כתב: "מטרתה היא לתת דרכים ונתיבות מקוריים אך למצוא בין תלי תלים של הלכות את הנקודה המרכזית שבהן, איך להוציא מתוך אלפי אלפים של פרטים את הכללים, המושגים והגדרים המאחדים אותם, ולהראות על היסודות שמהם הורכבו אלה".

מחלת לב קשה הכריעה אותו. מילותיו האחרונות, בטרם צאת נשמתו בטהרה, היו: "מען דארף מקדש השם זיין" - צריך לקדש את השם. בו ביום ראה אור גם החלק האחרון של ספרו הגדול: "המידות לחקר ההלכה".

פרופסור אליאב שוחטמן, ירושלים ת"ו

תרומה בעילום שם
לזכר אחד מידידי הקרובים
של מרן הרב זצ"ל

מגד ירחים
עלון חדשי בהוצאת "בית הרב"
רח' הרב קוק 9, תד. 6275, ירושלים 91062
טל' 02-6232560 פקס' 02-6242908
betharav@zahav.net.il • www.moreshet.co.il/beit-harav
ניתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: www.yeshiva.org.il
עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קרובר